

ARSIULUSAL HÜKÜMET TEORİSİ

Pek te haksız olmıyarak umumiyetle, "Hükûmetsiz cemiyet olmaz" denilmektedir. Kanunlara ve törülere (coutumes) uymayı, ilâmların yûretini (icra) kamusal düzenin devamını, amme işlerinin işletilmesini temine yarayan yetkelere (compétences) sahip ve bu amaçların gerçekleştirilmesi yolunda cebir kullanabilecek muayyen miktarda "uluşallar (d'officiels),, bulunmadıkça fertler arasında düzgün ve sulha dayanan ilgilerin mevcut olabilmesi imkânlı görülemez. Kelimenin teknik anlamile *hükûmet etmek* denilen şey bundan ibarettir. Bu sayılan hükûmet kurumlarına malik olmıyan bir cemiyet anarşi içinde çalkanmaktan kurtulamaz. Bu hükûmetsel örgütün bizzat idare edilenler tarafından kurulmasına, onların rızasile işlemesine ve kontrolleri altında bulunmasına hiç bir engel yoktur : bu yolda bir örgüt kamusal hüriyet prensibinin muntazam ve kuvvetli bir hükûmetin mevcudiyetle tamamen telif olunduğuna işaret eder.

Eğer arsiulusal bir sosyete mevcutsa, bu sosyetenin de bir hükûmeti olmalıdır. Böyle bir hükûmet yoksa yahut örgütü çok eksikse bu cemiyet dahi kırıksıklık, anarşi ve şiddet içinde yuvarlanacaktır.

İmdi, *arsiusulusal* bir *sosyete* mevcuttur. Hatta denebilir ki bugün bu sosyete evrenseldir de. Bu cemiyet kimi zaman denildiği gibi türlü devletlerden mürekkep olmayıp (Devlet haddi zatında sosyal bir örgütten başka bir şey olmadığına göre bu iddia bir mücerrediyettir) yurtdaş yahut teba adları altında devletleri bizzat terkip eden, devletlerin hükûmetlerinin kontrolu altında bulunan *ferdler* (basit hususî şahıslar, ajanlar, yönetenler) den müteşekkildir.

Bu evrensel fakat çapraşık arsiulusal cemiyet daima bir hükûmete, lâkin, ayral (istisnâî) bazı devreler hariç, örgütsüz, anarşik ve ekseriya kuvvetsiz bir hükûmete, malik olmuşuk. Bugün bu

camiyet, örgütlü ödevlerini yapmağa, bilhassa düzen ve barışı temine muktedir bir hükümete sahip olmağa çalışmaktadır, bu keyfiyet irdesel (volontaire), rızaiğ, demokratik bir rejimle olur : Uluslar Kurumunun esaslı amaçlarından biri budur.

İşte şumul ve anlamını burada izah etmek istediğimiz arsiulusal hükümet örgütünün evrimi (evolution) budur.

Halkların arsiulusal cemiyetinde daima bir hükümet mevcut olmuştur. Lâkin bu hükümet ödevi ferdin ve müctemian türlü devletlerin hükümetleri tarafından ifa edilmiştir. Uluslar Durumundan önceki sistem işte bu idi.

Her devletsel hükümet, kendi ülkesinde, yerlilerle ecnebler arasındaki ilgileri bir düzene bağlamakta, arsiulusal tecimi tanzim etmekte, düzeni egemen kılmakta, türeye (droit) ve arsiulusal törü (coutumes) yahut andlaşmalara uygun olarak her şeye hürmeti, bu törü ve andlaşmaların arsiulusal ilgileri düzenlediği ölçü dahilinde, temin etmekte idi : fakat bu arsiulusal ilgilerin (ki bunlar filiyatta sadece ferdler arasındaki ilgililerdir ve başka bir şey olamazlar.) kadro ve kurallarını (regies) çizmek için muhtelif devletlerin hükümetleri arasında bir anlaşma yahut bir işbirliği lâzım geliyordu. İmdi, bu anlaşma ve işbirliğinin, bir yönden her devlet hükümetinin egemenliğin atfettiği nazariye yani Hakkın ne oiduğunun sınırlanması sebebiyle; diğer taraftan muhtelif ulusal toplulukların böylece farklı ve mütezad asığları hasebiyle; hülâsa en kuvvetli hükümetlerin iradelerini diğerlerine tahmil etmesine müsait kuvvetlerin nisbetsizliği yüzünden hakikat haline çıkması son derece müşkildir.

Bundan şu çıkmaktadır ki, ananasal arsiulusal sosyete de feodal devre, arsiulusal hükümet işbirliğinin den ziyade önürdeşlikte kuvvetlenmiştir. Yani arsiulusal hükümet pratik olarak, en kuvvetlinin yahut en kuvvetliler birliğinin hükümeti oldu. Kuvvetin bu galebesini sınırlamak için mevcut çare harpdı.

İradelerini amir kılan *filiğ hükümetler* : — Galip hükümetler, denizler üzerinde, açınlanan ve sömürgeleştirilen ülkeler üzerinde başatlığı (domination) inhisara alan hükümetler; evrensel İmparatorluk temayülleri (İskender, Roma, Napoleon gibi) belli başlı devletlerin kümeleri (hıristiyanlık âlemi - chretienite -, İttifakı Mukaddes Avrupa Ahengi. Büyük Harp sırasındaki müttefik ve müşterek belli başlı devletler) — böyle teessüs etmiştir. Bu "*filiğ*," hükümetler, insan cemiyetini *hukukii* yahut "meşrutii," hükümetlerini teşkilatlandırmak temayüllerinden başka hiç bir şey demek değildir. İşte devletlerde ve teazzi yolunda bulunan her türlü cemiyetlerde, filiğ

iktidar kukukan teessüs etmeden, yönetilenlerin (gouvernés) rızası ile meşûrlaşmadan ve kınavının (faaliyet) tanziminden önce böyle teşekkül etmektedir.

Uluslar kurumunun doğumuna kadar, ister üstün bir büyük devlet tarafından olsun, diğer başlıca devletler arasındaki bir anlaşma ile olsun bir arsiulusal devlet teazzisinin işbu temayülleri asla keskin sonuçlar vermedi. Evrensel İmparatorluk teorisi terk edilmelidir; çünkü bu, her ulusun ökeliğinin (genie) yahut zatî kabiliyetlerinin özgür gelişimi demek olan insanlık terakkisinin esaslı kanununa muhaliftir. Evrensel başatlık temayyllerine karşı aksülamel arsiulusal "*muvazene*," ismi altında, yani eçnebî otoritenin sarsılması bakımından hükmalanlar kümesi ve içgüdel (instinctives) talihlerini serbesce takip etmek adı altında belirdi. Hakikaten her türlü evrensel başatlık temayülleri kusurlu idi, ve faillerinin güttüğü başat ve benzil asiğ amaçları yüzünden daima kusurlu olacaktır. Eğer arsiulusal hükümet rolü, ulusal hükümetlerin salâhiyetlerini sınırlamak, bu hükümetleri hatta kendi teba ve yurddaşlarıyla olan ilgilerinde bile takip ve murakabe etmek, onları muayyen bir zamanda hak olarak telâkki olunan hususun tatbikine icbar etmekten ibaret tasavvur olunursa, — kolayca anlaşılır ki [böyle bir rol kamusal hayra vakfınefsettiklerinden ve bitarafılıklarından şüphe edilen ve haklarında hiçbir mürakaba mümkün olmayan üst-ulusal (supra-national) yöneticilere emanet olunamaz. Arsiulusal hükümet kuvveti ile kurulduğu zaman kabul olunamaz, ve ecnebi, yahut böyle sayılan yöneticilere tevdi olunamaz.

Uluslar Kurumu sisteminde mutasavver olduğu veçhile arsiulusal hükümet, üye-devletlerin umumu tarafından yapılmış müşterek bir anlaşmanın *makbul* bir hükümetidir. Rıza ile kabul olunmuş olup emboze edilmiş değildir.

Bu birinci prensip hiçbir halkın Uluslar Kurumuna girmeğe ve hattâ orada kalmağa zorlanmadığı vakı ile belirlemektedir. Lâkin mukabeleten, başlangıçtanberi, ve bugün de tatbikatta kabul olduğu üzere, prensip olarak örgen (organisé) her türlü topluluğun Uluslar Kurumuna iştirak hakkına malik sayılması kabul olunmalıdır. Örgütsüz yahut henüz vesayet altında bulunan topluluklar araçla (bilvasita) temsil olunmuşlardır, lâkin isteklerini özgürce izaha muktedir özel mümessiller tarafından araçsız (bilâvasita) olarak temsil olunabilecekleri hususunda ittifak olunmalıdır. Mandalar komisyonu veya azınlıklar (ekalliyetler) sistemi gibi organizmalar ekalliî toplulukların temsilinin bu kifayetsizliğini kısmen tedavi etmektedir. Her

ne olursa olsun, *evrensellik içinde hürriyet* prensibi Cenevre sosyal örgütünün demokratik temelini teşkil eder.

Eldeki hükümet örgesi (organe) Uluslar Kurumu Konseyidir. Bu örgede önceki sistemlerden birinin, belli başlı devletlerin hegemonyasının, izlerini halâ bulmaktayız. Bu fülî üstünlüğü bertaraf etmenin imkânsız olduğuna inanıyoruz, çünkü her nevi hükümet ne olursa olsun bir takım soravları (mes'uliyet) üzerine almağa mecburdur, ve zira iradesini tatbik etmek için kâfi kuvveti olmadığı zaman sorav mevcut olamaz : Zayıfların hükümeti yoktur.

Büyük devletlerin üstünlüklerinin doğurduğu uygunsuzluklar düzeltilebilecektir, bunun ilacı da: evvelâ her nevi kınavinin tasfiye sinin esaslı ilkesi (element) olan *aleniyet* (publicité) tir. İkinci çare olarak, elyevm mevcut olduğu veçhile, peşinen Uluslar Kurumu Asamblesi tarafından yapılan kontrol, ve daha iyisi evvelce Arsiulusal İş Konferansında olduğu gibi, diplomatik veya hükûmetsel delegeler yanında, arsiulusal *sosyal sınıfların* yahut *halkların* doğrudan doğruya mümessillerinin bulunacağı bir Asamble tarafından yapılacak olan *yönetilenlerin kontrolüdür*. Evrensel kamoyca kabule şayan körülmüş ve genişletilmiş bir Asamble önündeki Konsey soravının müessir bir örgütü konseyin hükûmetsel erklerini (pouvoirs) keliştirmeğe ve durluk (istikrar) teminine müsait olacaktır. Bilhassa Konsey elân mevbut olduğu gibi, büyük devletlerin mümessilleri yanında diğer bir çok devletlerin mümessillerini de ihtiva ederse

Filhakika Cenevre arsiulusal hükümet sisteminin en büyük eksigi artık bazı büyük devletlerin kendiz erklerinin (puissance arbitraire) aşırılığı değildir. Tamtersi, yönetici örgelerin esası erksizliğidir.

Bu erksizlike iki sebepten ileri gelmektedir : birlik kuralı (regle de l'unanimité), Diplomatik tekite (monopole).

Birlik kuralı ulusal hükümetlerin arsiulusal örgüte karşı duydukları güvensizliğe terceman olmaktadır. Bu kaide ile bilhassa nazik durumlarda bir *karara* erişmek imkânsız olmaktadır.

Diplomatik tekite, Cenevrede ancak hükümetlerin mümessillerinin mevcut olduğu ve binnetice, her türlü konuşmaların siyasal tahkimnameye müncer olduğuna göstermektedir. Fakat yargıç (hakem) yok. Bu yargıç, kiliseler, büyük siyasal partiler, ekonomik ve finansal husustaki enternasyonaller, işçi enternasyonalleri, sulhcu ve insancıl ilimmenler kurulları : v. s. gibi arsiulusal kamoyun mümessilleriyle takviye ve techiz olunmak lâzımdır. Uluslar Kurumu örgütünde eski olan şey, kendi mümessillerin ve zatiî direktiflerini ulusal yönetmenlere empose etmeğe, hakların genel asıglarını

“yargılamaya (arbitrer),” muktedir bir nevi “arsıulusal halk,”tır. Ulusal suizanlar işte, ancak o zaman yatıştırılabilir.

Bugünkü buğrandan önce görünmeğe başlayan bu verimi bekliyerek argı oranlar (tahmin) gözönüne alınabilir. Başka bir alanda, Sökreterliği başlangıçta olduğuna mümkün mertebe yaklaştırmak ve türlü Şansöyeliklerin bir nevi şubesi olacak yerde hakiki arsiulusal bir yönetge (administration) haline koymak için Adalet Divanı tarafından yapılan örnek üstünde Sökreterliğin ıslahı; — Uluslar Kurumu örneklerine, ve bilhassa konseye, fatbikatta değilse bile hiç olmazsa prensipte, hükümetler için yükümsel (obligatoire), hakikiğ *türel kararlar* (decision juridiques) vermek hakkının iadesi, harbe engel olabilecek bir silâhsızlanmanın vücade getirilmesi, arsiulusal bir kuvvetin teşkili — çok önemli bir kuvvet olmasına lüzum yoktur. Bu ordunun sadece varlığı, sar genoyunda görüldüğü veçhile, vaki ve remziî bir şekilde tesir ve silâhların artan tehdidi bilmukabele bu kuvvetin müessiriyetini temin edecektir: — Muhariplere para ve silh tedarik etmemek hususunda (ambargo) ve onları ekonomik surette abloka etmeğe dair bir anlaşma, yükümsel (mecburî) hakem kayıtlarının artırılması ve Adalet Divanının mükemmelleştirilmesi, hülâsa kamoyu aydınlatmak için hakikiî bir propaganda, mütecavizin çabuk ve ciddiî surette tayinine imkân vermek ve harpci hazırlıkları önceden ilân etmek.

Bunlara benzer bir gayret, hiç olmazsa, iyi zamanların gelmesini ve arsiulusal sosyete, devletsel sosyetelerde teşriî kuvvetin kazaî kuvvetin, hükümetin, idarenin oynadığı rolü oynayacak kadar kuvvetli arsiulusal örgelerin tesisi imkânını beklemeğe müsaittir. Örgen (organise) sıyasal cemiyetler mevcut olalıdanberi, sulh ve kamusal düzeni muhafaza etmek için yukarıda belirtilenden başka bir plân bulunmamıştır. En mütevazii futbol kurumlarından uluslar kurumuna kadar, kent (bourg), site, devlet ve federasyonu geçerken, sosyal çimento olarak bir *kanun*, ve kanunu tatbik ve ilâmlara hürmeti temin etmekle mükellef *hükümetler* (juges) ve *yönetenler* (gouvernants) daima mevcuttur. Eğer terakki ve barış isteniyorsa bunu istemek lâzımdır. Eğer bu istenmiyorsa anarşi ve harbe alışmalıdır.

Sıyasal Bilgiler Mecmuasından

Çevirett:

FUAT BAYRAMOĞLU

GEORGES SCELLE

Paris Üniversitesi Profesörlerinden